

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra rusistiky a lingvodidaktiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Aktuální tendence v oblasti slovotvorby v současném ruském jazyce
(se zaměřením na morfologické způsoby)

Current Tendencies in the Field of Word Formation in the Contemporary
Russian Language (with a Focus on Morphological Modes)

Jiří Novotný

Vedoucí práce: PhDr. Jakub Konečný, Ph.D.

Studijní program: Ruský jazyk se zaměřením na vzdělávání

Studijní obor: Ruský jazyk se zaměřením na vzdělávání se sdruženým studiem
Český jazyk se zaměřením na vzdělávání

2024

Odevzdáním této bakalářské práce na téma *Aktuální tendence v oblasti slovtvorby v současném ruském jazyce (se zaměřením na morfologické způsoby)* potvrzuji, že jsem ji vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 3. 4. 2024

Za odborné vedení mé bakalářské práce, velkou míru trpělivosti a ochoty, rychlost, lidský přístup a také za cenné a velmi podnětné rady při zpracovávání práce děkuji vedoucímu práce PhDr. Jakobovi Konečnému, PhD.

ABSTRAKT

Bakalářská práce je věnována výzkumu aktuálních slootovorných tendencí v současném ruském jazyce. Teoretická část charakterizuje lexikologické a morfologické slootovorné způsoby a procesy obohacování slovní zásoby, mapuje historický vývoj obohacování slovní zásoby ruského jazyka a poukazuje na výsledky slootovorných analýz v jiných současných výzkumech. V praktické části jsou analyzovány aktuální slootovorné tendence na slovech z vybraných současných internetových publicistických ruských textů, a to metodou excerpcce, jazykové analýzy a následné syntézy. Výsledkem je souhrn toho, které slootovorné způsoby v současném ruském jazyce převažují celkově a v závislosti na tématu textu, jakými způsoby vznikají jednotlivé slovní druhy, jak vznikají názvy pro nové reálie, a nakonec je provedeno porovnání výsledků s výsledky jiných výzkumů.

KLÍČOVÁ SLOVA

morfologie, lexikologie, slootovorba, morfém, předpona, přípona

ABSTRACT

The bachelor's thesis is devoted to the research of current word-forming tendencies in the contemporary Russian language. The theoretical part characterizes lexicological and morphological word-formation methods and processes of vocabulary enrichment, maps the historical development of vocabulary enrichment of the Russian language and points to the results of word-formation analyzes in other current researches. In the practical part, current word-forming tendencies are analyzed on words from selected contemporary Internet journalistic Russian texts, using the method of excerpt, linguistic analysis, and subsequent synthesis. The result is a summary of which word-forming methods prevail in the contemporary Russian language overall and depending on the topic of the text, in which ways individual parts of speech are formed, how names for new realities are formed, and finally a comparison of the results with the results of other research is made.

KEYWORDS

morphology, lexicology, word formation, morpheme, prefix, suffix

Obsah

Úvod	8
TEORETICKÁ ČÁST	9
1 Slovtvorba a slovtvorné způsoby	9
1.1 Lexikologické slovtvorné způsoby	9
1.1.1 Morfologické způsoby	10
1.1.2 Sémantický způsob	10
1.1.3 Lexikálně-sémantický způsob	10
1.1.4 Přejímání	10
1.2 Morfologické slovtvorné způsoby	11
1.2.1 Afixace	12
1.2.2 Kompozice	14
1.2.3 Konverze	14
1.2.4 Zkracování	15
1.3 Slovtvorný rozbor	15
2 Historický vývoj ruské slovní zásoby	16
2.1 Původní ruská slova	17
2.1.1 Indoeuropeismy	17
2.1.2 Společně-slovanská slova	17
2.1.3 Východně-slovanská slova	18
2.1.4 Vlastní ruská slova	19
2.2 Přejatá slova	19
2.2.1 Slova přejatá ze slovanských jazyků	19
2.2.2 Slova přejatá z neslovanských jazyků	20
3 Aktuální pohled na slovtvorné tendence v ruštině	22

PRAKTICKÁ ČÁST	26
4 Slovtvorná analýza textů	26
4.1 Text 1	26
4.2 Text 2.....	28
4.3 Text 3.....	30
4.4 Text 4.....	32
4.5 Text 5.....	33
4.6 Text 6.....	35
5 Výsledky analýz podle různých kritérií.....	37
5.1 Celkové slovtvorné tendence.....	37
5.2 Slovtvorné tendence v závislosti na tématu textu.....	38
5.3 Slovtvorné tendence v závislosti na slovním druhu	40
5.4 Slovtvorné tendence v názvech nových reálií	42
6 Porovnání výsledků s jinými výzkumy	43
6.1 Porovnání výsledků s výzkumem Petruchinové.....	43
6.2 Porovnání výsledků s výzkumem Raciburské.....	44
6.3 Porovnání výsledků s výzkumem Ravidlovové.....	44
Závěr.....	46
РЕЗЮМЕ	48
Seznam použitých informačních zdrojů	50
Seznam obrázků.....	54
Seznam tabulek.....	54
Seznam příloh.....	54

Úvod

Tématem práce je výzkum aktuálních tendencí v oblasti slovtvorby v současném ruském jazyce, a to se zaměřením na morfologické způsoby. K výběru tohoto tématu mě inspiroval zájem o morfologii a lexikologii a jejich pohledy na vznik slov.

Lexikologie je lingvistická disciplína, která se zabývá slovní zásobou daného jazyka a zkoumá slovtvorbu spíše z hlediska historického, sémantického a ve vztahu k dalším jazykům. Morfologie, součást gramatiky, je věda o slovních druzích, ohýbání a odvozování slov a slovtvorbu zkoumá spíše pomocí slovtvorných rozborů, tedy jak slova vznikla pomocí předpon a přípon.

Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část se věnuje charakteristice slovtvorby a popisu jednotlivých způsobů tvoření nových slov a obohacování slovní zásoby současné ruštiny obecně.

V praktické části práce jsou prezentovány výsledky lingvistické analýzy online publicistických textů z hlediska způsobu tvorby nových slov v těchto textech, a to se zaměřením na morfologické způsoby slovtvorby.

Jazykový materiál je získán excerpcí z předem stanovených zdrojů a na základě nastavených pravidel a kritérií. Hlavní metodou práce je excerptce, jazyková analýza a následná syntéza.

Cílem práce je zjistit, které z prostředků v rámci morfologických způsobů slovtvorby jsou využívány nejčastěji, a to na základě kritérií, jako jsou téma textu, jednotlivé slovní druhy či tvorba názvů nových reálií.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Slovtvorba a slovtvorné způsoby

Anisimovová (Анисимова, 2012, online) označuje slovtvorbu jako oddíl lingvistiky, který studuje tvorbu nových slov a jehož předmětem zkoumání je slovo z hlediska morfemické skladby a z hlediska způsobu tvoření.

Se slovtvorbou souvisí i pojem morfematika, což je část slovtvorby, která studuje minimální významové části slov, morfémy, které mají specifické formální a sémantické vlastnosti. (Анисимова, 2012, online)

Slovtvorné způsoby jsou různé principy vzniku nových slov. Lexikologie a morfologie rozlišují různé slovtvorné způsoby, avšak v oblasti tvoření slov jsou si tyto disciplíny velice blízké.

Dělení slovtvorných způsobů se v každé publikaci liší. Například Dibrovová, Kasatkin, Nikolinová a Ščebolevová (Диброва et al., 2006, s. 444–454) dělí způsoby na morfologický, lexikálně-sémantický, lexikálně-syntaktický a morfologicko-syntaktický. Zvláště pak vydělují způsoby afixální a bezafixální. Rozental, Golub a Tělenkovová (Розенталь et al., 2013, s. 164–166) pak vydělují pouze způsob morfologický a způsoby nemorfologické, pod které opět řadí způsob lexikálně-sémantický, lexikálně-syntaktický a morfologicko-syntaktický. Anisimová (Анисимова, 2012, online) způsoby dělí na morfologické a nemorfologické, zvláště vyděluje zkracování.

V této kapitole jsou slovtvorné způsoby rozděleny podle Rozboudové (2022, online) na lexikologické a morfologické.

1.1 Lexikologické slovtvorné způsoby

Lexikologie vyděluje podle Rozboudové (2022, online) 4 základní slovtvorné způsoby. První kategorií jsou způsoby morfologické, které jsou rozebrány v samostatné kapitole, a tato práce se jim věnuje především. Jako další způsoby vyděluje lexikologie sémantický způsob, lexikálně-sémantický způsob a přejímání.

1.1.1 Morfologické způsoby

Za morfologické způsoby slovo tvorby Rozboudová (2022, online) označuje afixaci, kompozici (skládání slov), konverzi (přechod slova z jednoho slovního druhu do druhého) a zkracování. Tyto metody budou podrobněji popsány a charakterizovány v dalších kapitolách bakalářské práce

1.1.2 Sémantický způsob

Slova utvořená tímto způsobem byla vytvořena na základě přenesení smyslu, tedy metaforou, metonymií či synekdochou. V podstatě tedy nevzniká slovo nové, ale pouze se rozšiřuje význam slova již existujícího. (Rozboudová, 2021, online)

Metafora je přenesení významu na základě podobnosti. Např. *крыло самолёта* – u letadla označujeme křídlo, protože tento objekt vypadá jako křídlo ptáka. **Metonymie** je přenesení významu na základě souvislosti. Např. *читать Чехова* – nečteme přímo Čechova, ale jeho dílo. **Synekdocha** je druh metonymie, při kterém přenášíme význam tak, že zaměníme část za celek nebo naopak celek za část. Např. *первая скрипка* – neoznačujeme samotný nástroj, ale muzikanta hrajícího na pozici prvních houslí. (Rozboudová, 2021, online)

1.1.3 Lexikálně-sémantický způsob

Tímto způsobem se miní rozpad slova na homonyma. To znamená, že pod vlivem vývoje jazyka a reálií se jednotlivé významy polysémantického slova oddělily do té míry, že mezi nimi již neexistuje žádný sémantický vztah. Např. slovo *мир* má dva významy, a to buď *svět*, nebo *mír*. Nebo slovo *среда* – znamená buď *středa*, nebo *prostředí*. (Rozboudová, 2022, online)

1.1.4 Přejímání

Přejímání je slovo tvorný způsob, při kterém se slova vypůjčená z jiných jazyků postupně přizpůsobují jazyku ruskému. Nejde tedy jen o samotný přenos slova z jednoho jazyka do druhého, ale také o jeho postupný vývoj. (Rozboudová, 2022, online)

Zvláštní skupinou přejatých slov jsou také tzv. **kalky**. Jedná se o slova, která vznikla doslovným překladem výrazu z druhého jazyka. Tento typ slov lze ještě rozdělit na kalky lexikální, sémantické a polokalky. (Розенталь et al., 2013, s. 69–70)

Lexikální kalky jsou slova tvořená doslovným překladem každé z významových částí slova (předpona, kořen, přípona). Např.: *междометие* (lat. inter + jectio), *наречие* (lat. ad + verbum), *правописание* (řeč. orthos + grapho). U **kalků sémantických** se přejímá přenesený význam – např. *трогать* (franc. toucher, dotýkat se citově), *звоздь* (franc. clon, to nejdůležitější – *звоздь программы*). Třetí skupina kalků – **polokalky**, jsou tvořeny dvěma částmi. První částí je kus slova přejatého a druhou částí je ruský kus. Např. *гуманность*, *радиопередача, телевидение*. (Розенталь et al., 2013, s. 69–70)

1.2 Morfologické slovotvorné způsoby

Morfologické způsoby jsou podle Lekanta (Лекант, 1996, s. 171) nejproduktivnějšími způsoby tvoření slov v ruském jazyce a vznikají tak nová slova, která jsou analogická s již existujícími slovy, tedy jsou vytvořena podle jejich vzoru, pomocí ustálených slovotvorných prostředků. Čtyřmi základními morfologickými slovotvornými způsoby jsou podle Rozboudové (2022, online) afixace, kompozice, konverze a zkracování.

Rozental, Golub a Tělenkovová (Розенталь et al., 2013, s. 164) vydělují 8 morfologických slovotvorných způsobů: prefixace, suffixace, prefixálně-suffixální způsob, postfixace, bezafixální způsob, kompozice, zkracování a navíc přidávají tzv. rederivaci neboli reverzní slovotvorbu, což je jakýsi opak odvozování (např. *доярка – дояр*). Vůbec sem nezařazují konverzi, kterou považují za způsob nemorfologický, konkrétně tedy morfologicko-syntaktický, stejně jako Dibrovová, Kasatkin, Nikolinová a Ščebolevová (Диброва et al., 2006, s. 445).

Konečný (2020, online) v souvislosti s gramatickým významem dělí slovotvorné způsoby ještě na syntetické a analytické, přičemž mezi syntetické řadí afixaci, vnitřní flexi (např. *запереть – запирать*), změnu ve stavbě osnovy (např. *англичанин – англичане*), posun přízvuku (např. *дóма – домá*) a supletivismus (např. *человек – люди*). Analytickým způsobem je potom míněno vyjádření gramatického významu vně slova (např. *читаю – буду читать*).

Obdobný proces změny přízvuku existuje podle Pravidel českého pravopisu (2003, s. 32-35) i v češtině, ovšem v našem jazyce v podobě změny délky samohlásek (např. *dar – dárek, básník – básnický, hrábnout – hrabat*).

1.2.1 Afixace

Afixace je slovotvorný způsob založený na tvorbě slov pomocí slovotvorných prostředků, tedy předpon a přípon. Právě i konkurence těchto slovotvorných prostředků, jak tento jev nazývá Martinová (1997, online), bude výsledkem analýzy v praktické části této práce.

Podle toho, pomocí jakých slovotvorných prostředků slovo vzniklo, rozlišujeme prefixaci, sufixaci, postfixaci, bezafixální způsob a způsoby kombinované. (Диброва et al., 2006, s. 447–450)

Prefixace je proces, při němž vzniká slovo pomocí předpon. Jednotlivé prefixy lze rozdělit podle jejich funkce. Dle původu dělíme předpony na slovotvorné a tvarotvorné. Slovotvorné vyjadřují slovotvorný význam a účastní se tvorby nových slov (např. *читать* – *дочитать*). Tvarotvorné vyjadřují gramatický význam a účastní se tvorby tvaru již vzniklého slova (např. *писать* – *написать*). (Arkhanhelska a Slovák, 2017, s. 31)

Konečný (2020, online) navíc vyděluje prefixy slovotvorně-tvarotvorné, které nesou význam jak slovotvorný, tak i gramatický (např. *играть* – *заиграть*)

Rozdělení předpon je demonstrováno v tabulce č. 1, kde jsou navíc prefixy rozděleny podle svého původu na ruské a cizojazyčné.

Происхождение	Значение	Существующие приставки
Традиционно русские префиксы	словообразование, формообразование	<i>без-/бес-, в-/во-, воз-/вос-/возо-, вз-/вс-, вы-, до-, за-, из-/ис-, изо-, на-, наи-, недо-, над-/надо-, не-, низ-/нис-/низо-, о-, об-/обо-, обез-/обес-, от-/ото-, па-, пра-, по-, под-/подо-, пере-, пре-, пред-/предо-, при-, про-, раз-/рас-/разо-, с-/сщ-, су-, через-/черес-/чрез-</i>
Иностранные префиксы	словообразование, неологизмы	<i>а-, ана-, анти-, архи-, гипер-, гипо-, де-, дез-, дис-, ин-, интер-, инфра-, квази-, кило-, контр-, макро-, микро-, мега-, мата-, мульти-, орто-, пан-, пара-, пост-, прото-, ре-, суб-, супер-, транс-, ультра-, экстра-, экс-</i>

Tabulka 1 – Dělení předpon v ruštině (online)

Suffixace je proces obdobný, při kterém vznikají slova za pomoci přípon. I sufixy dělíme na tvarotvorné a slovotvorné, se stejnými funkcemi jako je tomu u předpon. Pomocí slovotvorných vznikají nová slova (např. *лес* – *лесник*), tvarotvorné vytvářejí jiný tvar slova (např. *студент* – *студенты*). (Arkhanhelska a Slovák, 2017, s. 31)

I u sufixů vyděluje Konečný (2020, online) typ slovotvorně-tvarotvorný (např. *друг – дружище*). Přípony lze rozdělit i podle jejich významu, který tvořenému slovu přidávají.

V tabulce č. 2 je představeno rozdělení přípon podle jejich významu, konkrétně se jedná o přípony slovesné. Podobně se dají rozdělit i přípony ostatních slovních druhů.

значение действия	-а-	писа ^а ть, чита ^а ть
	-е-	смотре ^е ть, красне ^е ть
	-и-	приходи ^и ть, свети ^и ть
значение длительного, повторяющегося действия	-ива- (-ыва-)	проговари ^{ива} вать, дочитыв ^{ива} ть
значение однократного, законченного действия	-ну-	сверну ^{ну} ть, прыгну ^{ну} ть
находиться в каком-нибудь состоянии, осуществлять что-либо, предаваться какой-то деятельности	-ова- (-ева-)	торгов ^{ова} ть, танцев ^{ова} ть

Tabulka 2 – Slovesné přípony v ruštině (online)

Postfixací vznikají slova za pomoci postfixu, tedy morfému, který stojí na konci slova a nepodléhá flexi. (Konečný, 2020, online) Tento slovotvorný způsob není tolik rozsáhlý kvůli nevelkému počtu postfixů v jazyce. Objevuje se u slovotvorby zvratných sloves (např. *брить – бриться*) nebo při tvorbě neurčitých zájmen (např. *кто-то*). (Диброва et al., 2006, s. 448)

Bezafixální slovotvorný způsob je postaven na změně morfologické charakteristiky slova, a nikoliv na tvorbě pomocí afixu. Lze také říci, že slovo tvoříme pomocí tzv. nulového afixu (např. *зелёный – зелень*). (Rozboudová, 2022, online).

Slova mohou vznikat i způsoby **kombinovanými**, tedy za pomoci několika afixů najednou. Lze rozlišit prefixálně-sufixální způsob (např. *снег – подснежник*), prefixálně-postfixální způsob (např. *кричать – докричатся*), sufixálně-postfixální způsob (např. *гордый – гордиться*) a prefixálně-sufixálně-postfixální způsob (např. *шептать – перешептываться*). (Диброва et al., 2006, s. 448)

1.2.2 Kompozice

Tento způsob spočívá ve spojení dvou nebo více plnovýznamových slovních základů. Kompozita dělíme na složeniny nevlastní, v češtině označované jako juxtaopozice¹ (např. *сумасшедший, вышеуказанный, труднодоступный*), a složeniny vlastní (v češtině dělené ještě na prosté a kombinované s afixací²), které vznikají buď pomocí interfixu³ (např. *газопровод, ледокол, лесостепь*), nebo tím, že první člen slova je v jiném pádě než nominativu (např. *трёхэтажный, двухкомнатный, двуязычие*). (Rozboudová, 2022, online)

Složeniny také dělíme podle toho, v jakém vztahu jsou jejich členy. Vydělujeme kompozici souřadnou (např. *чешско-русский, чёрно-белый*) a kompozici podřadnou (např. *бледно-жёлтый, сухофрукты, лесопарк*).⁴ (Rozboudová, 2022, online)

Posledním typem dělení kompozit je dělení podle toho, zda slovo vzniklo buď pouze složením – kompozita přímá (např. *водопровод, садовод*), anebo složením a následnou afixací – kompozita nepřímá (např. *водопроводчик, садоводство*). (Rozboudová, 2022, online)

1.2.3 Konverze

Dalším morfologickým slovtvorným způsobem je konverze neboli přechod slova z jednoho slovního druhu do jiného. Lekant (Лекант, 1996, s. 176) a další autoři (Диброва et al., 2006, s. 445) nazývají konverzi morfologicko-syntaktickým slovtvorným způsobem.

Podle toho, jakým slovním druhem se slovo stává, vyděluje lingvistika substantivizaci, adjektivizaci, adverbializaci a přechod do předložky či spojky. (Rozboudová, 2022, online)

Substantivizaci, přechodu do podstatných jmen, v ruském jazyce podléhají nejčastěji adjektiva a přičestí (např. *учёный, больной, учащийся, трудящийся*). **Adjektivizaci**, přechodu do jmen přídavných, podléhají přičestí, která se stávají vlastností

¹ Čermák, 2012, s. 49

² tamtéž

³ Afixy samostatného významu, sloužící ke spojení částí složeného slova. Nejčastěji samohlásky. (Konečný, 2020, online)

⁴ Obdobné dělení lze nalézt i v českém jazyce. (Cvrček, 2015, s. 137)

či příznakem (např. *жареный цыплёнок, печёное мясо*). **Adverbializaci**, přechodu do příslovcí, podléhají nejčastěji podstatná jména v jiném než prvním pádě a také přechodníky (např. *зимой, снизу, молча*). Příkladem **přechodu do předložek a spojek** mohou být slova jako *благодаря* či *включая*. (Rozboudová, 2022, online)

1.2.4 Zkracování

Zkratky jsou podstatná jména sestávající ze zkrácených segmentů slov obsažených v původním složeném názvu. Zkracování je tedy proces, jímž vznikají jazykové zkratky, které jsou výsledkem kombinace zkrácených částí složeného názvu. (Arkhanhelska a Slovák, 2017, s. 31)

Ruština označuje zkratky jako аббревиатуры⁵. V češtině slovo abreviace existuje také a Nový encyklopedický slovník spisovné češtiny (Jelínek, 2017, online) zkratky dělí na iniciálové (akronyma) a slabičné.

V ruském jazyce, podle Velké ruské encyklopedie (Большая российская энциклопедия – электронная версия, online), lze zkratky rozdělit až na 5 typů⁶ – hláskový typ (např. «ФСБ» – «Федеральная служба безопасности»), písmenný typ (např. «ГУМ» – «Государственный универсальный магазин»), slabikový typ (např. «завхоз» – «заведующий хозяйственной частью»), zkratka složená z části jednoho slova a z celého druhého slova (např. «оргработа» – «организационная работа»), zkratka složená z části jednoho slova a formy jiného než prvního pádu podstatného jména (např. «завкафедрой» – «заведующий кафедрой») a zkratka složená z první části jednoho slova a z první a konečné části slova druhého (např. «торгпредство» – «торговое представительство»).

1.3 Slovtvorný rozbor

Slovtvorný rozbor je analýza slova za účelem zjištění jeho vzniku. U analyzovaného slova určíme slovo základové, slovtvorný formant a slovtvorný proces. (Розенталь et al., 2013, s. 171)

Příklady takového rozboru jsou demonstrovány na obrázku č. 1.

⁵ Nebo také сокращения. (Розенталь et al., 2013, s. 164)

⁶ V češtině vyděluje Cvrček (2015, s. 148 – 149) typy tři.

Примеры словообразовательного разбора	
Книж [^] ный — книга (суффиксальный способ)	Поднебес [^] ный — небеса (приставочно-суффиксальный способ)
Длинношерст [^] ный — длинный + шерсть + -н- (сложение с суффиксацией)	Ленинград — Ленин + град (сложение)

Obrázek 1 – Příklad slovotvorného rozboru v ruštině (online)

Rozbor slovotvorný je potřeba odlišovat od rozboru morfematického, ve kterém je smyslem pouze určit jednotlivé morfémy, ze kterých je slovo složeno, tzn. určuje se jeho základ a koncovka a dělí se na kořen, předpony a přípony. (Розенталь et al., 2013, s. 171).

Příklad rozboru morfematického je vyobrazen na obrázku č. 2. Modrá čárka s fialovým obdélníčkem zde představují rozdělení slova na základ a koncovku, fialová čárka prefix, zelený oblouček kořen slova a oranžová stříška sufix.

Obrázek 2 – Příklad morfematického rozboru v ruštině (online)

2 Historický vývoj ruské slovní zásoby

Slovní zásoba současné ruštiny prošla dlouhým procesem formování. Ruské lexikum se neskládá jen ze slov čistě ruských, ale velký vliv na jeho tvorbu mělo přejímání z cizích

jazyků na pozadí historických událostí. Celou slovní zásobu můžeme tedy rozdělit na 2 velké skupiny, jak je uvedeno v tabulce č. 3. (Розенталь et al., 2013, s. 59–60)

Slovní zásoba současného ruského jazyka	
původní ruská slova	přejatá slova
indoevropsismy	ze slovanských jazyků
společně-slovanská slova	z neslovanských jazyků
východně-slovanská slova	skandinávské, turkické, latinské, řecké,
vlastní ruská slova	německé, francouzské, anglické a jiné
	přejímky

Tabulka 3 – Skupiny slov ve slovní zásobě současné ruštiny (Розенталь et al., 2013, s. 60)

2.1 Původní ruská slova

Původní ruskou slovní zásobu tvoří 4 skupiny slov, které se do lexika dostaly v různých historických obdobích. Tato slova pronikla do ruského jazyka nepozměněná, a nedošlo tedy u nich k žádným morfologickým změnám.

2.1.1 Indoevropsismy

Nejstaršími slovy jsou slova indoevropského původu. Ta pochází z indoevropské civilizace, která měla sídlit mezi řekami Volha a Jenisej, podle jiných vědců se nacházela v balkánsko-dunajské či jihoruské oblasti. Období se datuje do 5. až 4. tisíciletí před naším letopočtem. Z jazyka indoevropského vznikla většina současných evropských a několik asijských jazyků. (Розенталь et al., 2013, s. 60)

Do ruských slov z tohoto období patří především názvy zvířat (např. *свинья, мышь, овца*) a rodinných příslušníků (např. *отец, мать, сын, дочь*). (Диброва et al., 2006, s. 254)

Lze sem zařadit i některé názvy rostlin, minerálů a jiných objektů a jevů spojených hlavně s hospodářstvím (např. *дуб, бронза, мёд, снег, шить*). (Розенталь et al., 2013, s. 60)

2.1.2 Společně-slovanská slova

Slova této skupiny se do ruského lexika dostala z praslovanštiny, což byl jazyk společný všem Slovanům asi v období 6. až 7. století našeho letopočtu, tedy ještě před tím,

než se Slované a s nimi i jejich jazyk rozdělili na 3 proudy. Kmen těchto Slovanů sídlil v okolí dnešních řek Dněpr, Bug a Visla. Praslovanština byla zdrojem slovní zásoby pro všechny slovanské jazyky. (Розенталь et al., 2013, s. 60)

Patří sem slova nesoucí názvy částí lidského těla (např. *борода, бок, палец, сердце*), dalších zvířat (např. *волк, еж, медведь*) a ptáků (např. *воробей, дрозд, лебедь*). Kromě jmen podstatných pochází z praslovanštiny i mnoho jmen přídavných nazývajících vlastnosti (např. *синий, тонкий, чёрствый, глухой, здоровый, молодой*). (Диброва et al., 2006, s. 259–261)

Praslovanština však do ruského jazyka přinesla i některá slovesa (např. *видеть, слышать, расти*), číslovky (např. *один, два, три*), zájmena (např. *я, ты, мы, вы*) nebo i neplnovýznamové slovní druhy (např. *там, где, над, а, и, но*). Společně-slovanské lexikum činí v současném ruském jazyce okolo dvou tisíc slov a tvoří tak jádro současné ruštiny. (Розенталь et al., 2013, s. 61)

2.1.3 Východně-slovanská slova

Třetím zdrojem současné ruské slovní zásoby je lexikum východně-slovanské, někdy také označované jako staroruské, které se rozvinulo na základě jazyka východních Slovanů, jedné ze 3 skupin slovanských jazyků. Východní jazyk se formoval v 7. až 9. století našeho letopočtu v oblasti východní Evropy. Ke kmenovým svazům tohoto území patřili Slované dnešní ruské, ukrajinské a běloruské národnosti. Proto se také dnes tato východně-slovanská slova vyskytují i v ukrajinštině a běloruštině, ale naopak chybí v jazycích jižních a západních Slovanů. (Розенталь et al., 2013, s. 61)

Mezi tato slova patří opět názvy živočichů (např. *белка, кошка, лошадь*), předmětů v domácnosti (např. *корзина, жаровня, самовар*) či pokrmů (např. *перец, пряник*). Řadíme sem i pojmenování vlastností (např. *голубой, долгорукий, удобный*). (Диброва et al., 2006, s. 261–264)

Z východní slovanštiny také pochází některé názvy pracovních nástrojů (např. *топор, клинок*), profesí (např. *повар, сапожник*) nebo osídlení (např. *деревня, слобода*). (Розенталь et al., 2013, s. 61)

2.1.4 Vlastní ruská slova

Poslední skupinou původních ruských slov jsou vlastní ruská slova. Ta vznikla po 14. století, tedy v období, kdy došlo k osamostatnění ruského, ukrajinského a běloruského jazyka, a tudíž se slova v každém z těchto jazyků odlišují. (Розенталь et al., 2013, s. 61)

Rusismy tvoří 90 % současné slovní zásoby a patří mezi ně některé názvy ptáků (např. *глухарь, кукушка, курица*), pokrmů (např. *варенье, голубцы*), profesí (např. *каменщик, летчик*) a vlastností (např. *красный, осторожный*). (Диброва et al., 2006, s. 265–267)

Vlastní ruská slova mají ve většině případů odvozený základ (tzn. jsou motivovaná jiným slovem). Je důležité zdůraznit, že některá slova vlastního ruského lexika mohou být postavena i na cizojazyčném kořenu doplněném o ruské předpony a přípony (např. *партийность, агрессивность, рюмка*). (Розенталь et al., 2013, s. 62)

2.2 Přejatá slova

Druhou velkou skupinou ruské slovní zásoby jsou slova přejatá. Přejímky lze rozdělit podle toho, zda byly přejímány z jazyků slovanských či jiných.

2.2.1 Slova přejatá ze slovanských jazyků

Hlavním zdrojem slov přejatých ze slovanských jazyků je staroslověnština neboli stará církevní slovanština související zejména s rozvojem křesťanství v roce 988. (Розенталь et al., 2013, s. 62)

Staroslověnská slova měla charakteristické znaky, z nichž se některé v průběhu času nahradily ruskými, a tudíž se trochu pozměnily. Mezi tyto znaky patří jevy fonetické, slovtvorné a stylistické. (Диброва et al., 2006, s. 270)

Foneticky se tato slova vyznačují např. skupinami *-ра-, -ла-, -ре-, -ле-* nahrazenými ruskými *-оро-, -оло-, -ере-, -еле-* (např. *брада – борода, младость – молодость, млеко – молоко*). Dále se jedná například o hlásku [ш], která byla nahrazena hláskou [ч] (např. *нощь – ночь*). Některé fonetické jevy staroslověnštiny však zůstaly i v současném ruském jazyce. Jedná se například o spojení hlásek [жд] (např. *одежда, надежда, между*). (Розенталь et al., 2013, s. 63)

Pro téma této práce jsou však nejzásadnější slovotvorné znaky slov přejatých ze staroslověnštiny, tedy charakteristické afixy. Patří mezi ně předpony *воз-*, *из-*, *низ-*, *чрез-*, *пре-*, *пред-* (např. *воспеть*, *изгнание*, *ниспослать*, *чрезвычайный*, *преступить*, *предсказать*), sufixy *-стви*, *-ени*, *-ани*, *-знь*, *-त्व*, *-ч*, *-уц-*, *-юц-*, *-ац-*, *-яц-* (např. *пришествие*, *моление*, *мерзание*, *казнь*, *молитва*, *кормчий*, *ведущий*, *знающий*, *кричащий*, *разящий*) a slova se složenými základy, které obsahují staroslověnský prvek (např. *богобоязненный*, *благодарие*). (Розенталь et al., 2013, s. 63)

Stylisticky se většina slov přejatých ze staroslověnštiny vyznačuje tím, že se tato slova používají jen knižně (např. *младость*, *брег*) nebo mají v současném jazyce svou ruskou variantu (např. *прах – порох*, *передать – передать*, *глава – голова*). (Розенталь et al., 2013, s. 63)

V procesu vývoje ruského jazyka však došlo i k přejímání z jiných slovanských jazyků, jako jsou ukrajinština (např. *борц*, *вареники*) či polština (např. *местечко*⁷, *вензель*⁸). (Розенталь et al., 2013, s. 64)

2.2.2 Slova přejatá z neslovanských jazyků

V přejímání slov z různých jazyků se odrazila historie ruského národa. Ekonomické, politické a kulturní kontakty s jinými zeměmi i vojenské konflikty se odrážely ve vývoji ruštiny. (Розенталь et al., 2013, s. 64)

První přejímky z neslovanských jazyků se objevily v 8. až 12. století našeho letopočtu. Jednalo se o slova ze skandinávských jazyků označující předměty spojené s mořským průmyslem (např. *якорь*⁹, *крюк*¹⁰), názvy druhů ryb (např. *сиг*, *навага*), slova svázaná se životem severských národů (např. *сани*, *тундра*) nebo vlastní jména (např. *Рюрик*, *Олег*). (Розенталь et al., 2013, s. 64)

⁷ místočko, městečko

⁸ monogram, iniciály

⁹ kotva

¹⁰ hák, skoba

Blízké sousedství s turkickými národy a vojenské střety s nimi zanechaly v ruštině množství turkických slov označujících předměty kočovného života těchto národů (*аркан*¹¹, *шалаш*¹²). (Розенталь et al., 2013, s. 64)

Nejvýznamnější vliv na jazyk starobylé Rusi měl jazyk řecký. Kyjevská Rus obchodovala s Byzantskou říší, a proto se řecké lexikum dostalo do ruštiny ještě v 6. století, tedy před rozšířením křesťanství ve století desátém, které přineslo řeckých slov nejvíce. Jednalo se o lexikum označující předměty všedního života (*огуриц, кукла*), názvy vědeckých disciplín (*грамматика, математика*) nebo pojmy z oblasti náboženství (*ангел, демон*). (Розенталь et al., 2013, s. 65)

Latina také sehrála nemalou roli v obohacování ruského lexika. Ruština přejala zejména latinismy spojené s vědecko-technickým a politickým životem (např. *администратор, министр, республика*). Latina byla nejen v ruštině, ale i v jiných evropských jazycích, jazykem literatury, vědy a oficiálních listin. Dodnes se používá v medicíně a stojí na ní většina vědecké terminologie. V současné době se termíny často tvoří právě z latinských nebo řeckých kořenů, což ukazuje jejich vysokou slovo tvornou produktivitu (např. *футурология* [lat. *futurum* – budoucnost + řec. *logos* – věda]). (Розенталь et al., 2013, s. 65)

Silný vliv evropských jazyků pocítila ruština také v 18. století, tedy za vlády Petra I., zejména kvůli jeho zahraniční politice, vojenským reformám, rozvoji vědy atd. Jednalo se o přejímání termínů ze sféry mořeplavectví, vědy a umění nebo také o názvy předmětů všedního života. Přejímalo se z jazyka německého (např. *бутерброд, галстук, картофель*), holandského (např. *флаг, гавань*¹³, *флот*) a anglického (např. *бот, яхта*). (Розенталь et al., 2013, s. 65–66)

Právě přejímání z angličtiny probíhalo i nadále, v průběhu celého 19. století i později. Do ruštiny se dostaly názvy bytových předmětů či technické a sportovní termíny (např. *лидер, лифт, спортсмен, хоккей*). (Розенталь et al., 2013, s. 66)

¹¹ laso, provaz

¹² chýše, bouda, přístřešek

¹³ přístaviště, přístav

O nemalou slovní zásobu byla ruština rozšířena díky francouzštině, a to zejména na přelomu 18. a 19. století. Přejímky z francouzštiny se staly velmi populárními a rozšířenými. Většinu jich tvoří názvy bytových předmětů a oblečení (např. *костюм, жакет, кабинет*), dále vojenské termíny (např. *капитан, сержант, кавалерия*) nebo pojmy z oblasti umění (např. *пьеса, режиссёр, жанр*). (Розенталь et al., 2013, s. 66)

Právě přes jazyk francouzský se do ruštiny dostala i slova z italštiny (např. *барокко, мезонин, балкон*). Jako ve všech evropských jazycích se jedná hlavně o hudební termíny (např. *бас, капелла, тенор*). (Розенталь et al., 2013, s. 66–67)

Několik slov se do ruského lexika dostalo i ze španělštiny (např. *гитара, табак, лимон*). (Розенталь et al., 2013, s. 67)

Do ruštiny se z jiných jazyků nepřenesla jen celá slova, ale za zmínku stojí i přejaté slovotvorné prostředky. Jedná se například o řecké předpony *а-, анти-, архи-* (např. *аморальный, антивирус*), latinské předpony *де-, контр-, транс-, ультра-, интер-* (např. *деградация, трансевропейский*) a latinské přípony *-изм, -ист, -ор, -тор* (např. *германизм, комбинатор*). (Розенталь et al., 2013, s. 67)

3 Aktuální pohled na slovotvorné tendence v ruštině

Aktuální slovotvorné tendence v současném ruském jazyce, jejichž analýze se věnuje praktická část této práce, se staly tématem i pro některé ruské lingvisty.

Například Petruchinová (2017, online) se ve svém článku věnuje současným slovotvorným tendencím založeným na procesu globalizace a vlivu anglického jazyka. Zmiňuje tzv. internacionalizaci, která se projevuje užíváním přejatých slovesných základů z angličtiny, užíváním mezinárodních afixů (např. *ультра-, мега-, супер-, псевдо-*) či nárůstem slov vzniklých kompozicí.

Právě kompozita, nejčastěji kombinovaná s přejímkami, jsou podle Petruchinové (2017, online) základem k pojmenování nových reálií a interpretací. V ruštině kompozitum vniká buď spojením dvou přejatých slov (např. *клипмейкер – clip maker, кофе-пауза – coffee break*), anebo spojením anglicismu s ruským slovem (např. *фитнес-направление, дайвинг-магазин*). Současným slovotvorným trendem je také přejímání celých slovotvorných hnízd (např. *шоу, ток-шоу, телешоу, шоумен*).

Petruchinová (2017, online) také zmiňuje nárůst slov, vzniklých za pomoci afixoidů¹⁴ (např. *медиа-*, *евро-*, *арт-*, *акт-*, *веб-*, *-мейкер*). Její experiment, který se zaměřoval na četnost slov s formantem *арт-*, přinesl výsledek asi padesáti jednotek s tímto afixoidem.

Raciburská (2009, online), která se ve svém článku zaměřuje na slovo tvorbu v oblasti masových médií, zmiňuje taktéž velký vliv přejatých prefixů a afixoidů. Kromě již zmíněných předpon (např. *супер-*, *гипер-*, *ультра-*), které nesou význam intenzivnosti, hovoří i o prefixech s významem protikladnosti (např. *анти-*, *контр-*), domnělosti či fiktivnosti (např. *псевдо-*, *квази-*) nebo časovosti (např. *пост-*).

Kromě toho ukazuje Raciburská (2009, online) i na četnost slov vzniklých pomocí přejatých sufixů *-инг* (např. *маркетинг*, *мониторинг*, *помапросинг-бросинг*¹⁵), *-изаци(я)* (např. *алкоголизация*, *маргинализация*, *наркоманизация*) a *-изм* (např. *западнизм*, *сексизм*).

Vliv na aktuální slovo tvorbu v masových médiích však mají i sufixy ruského původu. Aktivně se používají přípony rozměrově-hodnotící, jako jsou *-ик*, *-ишк-*, *-и(о)*, *-онок* (např. *миллиардишк*, *фашистик*, *кинцо*, *скинён*), které jsou užívány k ozvláštňení publicistických textů. K expresivnímu vyjádření se také užívají novotvary se sufixy *-лк(а)*, *-ловк(а)* (např. *удивлялка*, *прощалка*) nebo *-и(ть)* (např. *французить*, *креативить*, *эсэмесить*). Slova vzniklá pomocí těchto předpon se řadí do tzv. *разговорного языка*, nejsou tedy součástí spisovného ruského jazyka. (Рацибурская, 2009, online)

V článku je taky poukázáno na tzv. ekonomičnost jazyka způsobenou zrychlením tempa dnešní doby. Ta se projevuje především užíváním univerbizace¹⁶, příponami *-к(а)* (např. *заречка*¹⁷, *однушка*¹⁸, *предпродажка*¹⁹), *-щик* nebo *-ик* (např. *цифровик*²⁰, *ролевик*²¹)

¹⁴ Morfém zaujímavý přechodné postavení mezi kořeným morfémem a afixem. (Martincová, 2017, online)

¹⁵ Z ruského frazému *помапросить и бросить* (vstoupit s někým bez vážných úmyslů do milostného vztahu a po krátké době se rozejít). (Фразеологический словарь русского литературного языка, online)

¹⁶ Změna víceslovného pojmenování na jednoslovné. (Cvrček, 2015, s. 121)

¹⁷ Заречная часть города.

¹⁸ Однокомнатная квартира.

¹⁹ Предпродажная подготовка автомобиля.

²⁰ Цифровой фотоапарат.

²¹ Поклонники фэнтезийной литературы, проводящие ролевые игры по книгам.

nebo prostřednictvím nulového sufixu (např. *на серьёз, аудиап*). Ani slova vytvořená tímto způsobem nelze zařadit do spisovné ruštiny. (Ращибуриская, 2009, online)

Ravilovová (2021, online) se zaměřuje na aktuální slovotvorné tendence nejen v oblasti masmédií, ale i v širším okruhu. Kromě již zmíněných anglických přejímek jsou podle ní současnými slovotvornými tendencemi i aktivizace procesu zkracování, žargonizace současné ruštiny, návrat zastaralých slov do jazyka nebo aktivizace neproduktivních afixů. Vliv na tyto tendence mají nejen rozvoj vědecko-technického procesu či změny ve sféře politiky, ekonomie a kultury, ale například i potřeba pojmenovat nové předměty.

Kromě výše zmíněných typů přejímání, univerbizace atd., hovoří Ravilovová (2021, online) i o tzv. slovech-kentaurech²², jakou jsou např. *TV-нарк, CD-диск* nebo *web-страница*. Zajímavé slovotvorné procesy probíhají i na základě grafiky (např. *1,5цикий, Мурак@ми*).

Co se týká slovotvorných způsobů morfologických, neopomíná Ravilovová (2021, online) zkracování, jehož procesem vzniká v současnosti velké množství slov (zkratk). Jedná se o názvy z oblasti vládních a sociálních zařízení (např. *МФЦ – многофункциональный центр*), z oblasti ekonomiky (např. *ООО – общество с ограниченной ответственностью*), z oblasti politiky (např. *НАТО – z angl. North Atlantik Treaty Organization*) nebo z oblasti medicíny (např. *БАД – биологически активная добавка*) a také názvy televizních kanálů (např. *ТНТ – Твоё новое телевидение*), společenských organizací (např. *ЛГБТ – z angl. LGBT*) nebo technických a počítačových zařízení (např. *ЖКД – жидкокристаллический дисплей*).

S výše uvedenou ekonomičností jazyka souvisí zkracování lexikálních jednotek, které probíhá v neformální, zejména internetové komunikaci. Jedná se například o nahrazení písmena nebo slabiky číslicí (např. *4то – что, про100 – просто*). Tyto procesy podléhají tzv. žargonizaci, jelikož tato upravená slova lze užívat jen v komunikaci s recipientem, který těmto jednotkám rozumí. (Равилова, 2021, online)

²² Složené slovo, jehož obě části jsou cizojazyčného původu, ale první se píše latinkou, zatímco druhá azbukou. (Равилова, 2021, online)

Jedním z aktuálně aktivních slovotvorných způsobů je i substantivizace, zejména v oblasti názvů mladických subkulturních skupin (např. *бритоголовые*). (Равилова, 2021, online)

Prostředkem rozšiřování ruského lexika je také návrat zastaralých slov do současné slovní zásoby. V současné ruštině se například znova běžně používají slova, která se aktivně užívala v jazyce doby konce 19. století a po revoluci roku 1917 ustoupila do pozadí (např. *кадет, губернатор*). (Равилова, 2021, online)

Jako na poslední ze současných slovotvorných tendencí upozorňuje Rавилова (2021, online) na aktivizaci neproduktivních afixů. Stejně jako v případě slov se jedná o morfémy, které ustoupili do pozadí, ale v současnosti opět slouží k tvorbě novotvarů. Jedná se o přípony *-от-а, -арь, -ёныш, -ак/як, -юг-а/уг-а* (např. *школота, хиппарь, девчоныш, понсмяк, журналюза*). Slova vzniklá těmito afixy se však užívají zejména k expresivnímu a internetovému vyjadřování, proto je zatím nelze zařadit do spisovné ruštiny. (Равилова, 2021, online)

Ze zmíněných článků zaměřených na aktuální slovotvorné tendence je patrné, že na tvorbu nových slov má velice silný vliv anglický jazyk. S tím souvisí zejména nárůst slov vzniklých přejímáním.

Z morfologických slovotvorných způsobů, které jsou pro téma této práce zásadnější, se současná slovotvorba setkává především s kompozicí a zkracováním. Dá se tedy předpokládat, že právě tyto způsoby budou jedním z výsledků slovotvorné analýzy v praktické části práce, ve které dojde i ke srovnání s tezemi výše uvedených článků.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 Slovtvorná analýza textů

V následujících podkapitolách praktické části této práce je provedena slovtvorná analýza několika internetových publicistických textů různého tematického zaměření, přičemž každý text pochází z jiného zpravodajského webu. Analyzované úryvky těchto textů jsou součástí přílohy práce.

Analýza je zahájena metodou excerptce podstatných jmen, přídavných jmen, sloves a příslovcí z úryvku, následně je proveden slovtvorný rozbor těchto slov, a poté syntéza výsledků. Tyto slovní druhy byly vybrány kvůli své tendenci k produktivitě z hlediska tvoření slov a také kvůli vysokému výskytu v textech. Analýza je úžeji zaměřena na slova vzniklá morfologickými slovtvornými způsoby.

Po každé analýze následuje stručný souhrn zjištěných výsledků, a to v podobě komentáře k nejnápadnějším slovtvorným jevům v analyzovaném textu a následně číselným a procentuálním vyjádřením jednotlivých slovtvorných způsobů.

Slovtvorná analýza je prováděna za pomoci Etymologických online slovníků ruského jazyka (Этимологические онлайн-словари русского языка, online), morfematického online slovníku (Морфемный разбор онлайн, online) a online slovníku Gramota (gramota.ru, online).

4.1 Text 1

První analyzovaný úryvek (příloha A) pochází ze zpravodajského webu *РИА Новости* (*ria.ru*, online). Jeho tématem jsou nové poznatky z oblasti geologie, a je tedy vědecky zaměřen.

V tabulce je provedena slovtvorná analýza tohoto textu:

analyzované slovo	způsob vzniku	slovtvorný proces
заместитель ²³	заместить + -тель	sufixace

²³ zástupce

ИПНГ	Институт проблем нефти и газа	zkracování
РАН	Российская академия наук	zkracování
изучающий	изучать + -ющ(ий)	suffixace
ямальский	Ямал + -ьск(ий)	suffixace
открытие	открыть + -тиj(е)	suffixace
связывать	с- + вязывать	prefixace
появление	появляться + -ениj(е)	suffixace
аналогичный	аналогия + -ичн(ый)	suffixace
грязевой	грязь + -ев(ой)	suffixace
криовулканический	криовулкан + -ическ(ий)	suffixace
извержение ²⁴	извергать + -ениj(е) ²⁵	suffixace
исследователь ²⁶	исследовать + -тель	suffixace
характерный	характер + -н(ый)	suffixace
эпизодически	эпизодический + -и	suffixace
повторяющийся	повторяться + -ющ(ий)	suffixace
взрывной ²⁷	взрыв + -н(ой)	suffixace
вулканический	вулкан + -ическ(ий)	suffixace

Tabulka 4 - Slovtvorná analýza Textu 1

Ostatní slova (директор, наука, институт, проблема, нефть, газ, член, корреспондент, кратер, момент, структура, процесс, идти, многий, объект, наблюдать, год, событие, характер, образование) vznikla lexikologickými

²⁴ výbuch, erupce

²⁵ s fonetickou alternací morfému (/г/ → /ж/)

²⁶ badatel, výzkumník

²⁷ výbušný, explozivní

slovotvornými způsoby, konkrétně přejímáním z různých jazyků. (Этимологические онлайн-словари русского языка, online)

Co se týká vědeckého tematického zaměření textu, pro které je typický vysoký výskyt odborných termínů, lze si povšimnout, že tato terminologie je v textu zastoupena slovy vzniklými jak lexikologicky (např. *корреспондент, кратер*), tak i morfologicky (např. *извержение, исследователь*), a nelze tedy říci, že by na tuto vědeckou terminologii měla jedna ze skupin slovotvorných způsobů větší či menší vliv.

Z celkového počtu 38 slov jich 20 proniklo do ruštiny lexikologickým způsobem (konkrétně přejímáním) a 18 jich vzniklo způsobem morfologickým. Z toho 15 sufixací, 1 prefixací a 2 zkracováním. Procentuálně vyjádřeno: lexikologický způsob 51 %, sufixace 38 %, zkracování 8 % a prefixace 3 %.

4.2 Text 2

Druhý analyzovaný úryvek (příloha B) pochází z webu *Sportbox.ru* (online) a zabývá se sportovní, konkrétně tenisovou, tematikou.

Slovotvorná analýza tohoto textu je provedena v tabulce:

analyzované slovo	způsob vzniku	slovotvorný proces
похвастать	по- + хвастать	prefixace
более	большой + -ее	sufixace
проиграть	про- + играть	prefixace
открытый	открыть + -т(ый)	sufixace
победный	победа + -н(ый)	sufixace
растянуться	растянуть + -ся	postfixace
явно	явный + -но	sufixace
начало	начать + -л(о)	sufixace
сложиться	сложить + -ся	postfixace

постараться	по- + стараться	prefixace
получаться	получать + -ся	postfixace
практически	практический + -и	suffixace
подача	подавать + -ч(а)	suffixace
серо	серый + -о	suffixace
прямолинейно	прямолинейный + о	suffixace
мощный	мощь + -н(ый)	suffixace
звучать	звук + -а(ть) ²⁸	suffixace
невероятно	невероятный + -о	suffixace
счёт	считать + 0 ²⁹	bezafixální způsob
слабо	слабый + -о	suffixace
подходящий	подходить + -ящ(ий)	suffixace

Tabulka 5 - Slovtvorná analýza Textu 2

Zbylá slova (*мочь, серьёзный, цифра, год, чемпионат, серия, матч, хотеть, правда, серб, сет, забыть, летать, приём, действовать, пространство, удар, шанс, соперник, взять, только, гейм, ракетка, мир*) se do ruštiny dostala přejímáním nebo patří do skupiny slov původně ruských. (Этимологические онлайн-словари русского языка, online)

Je patrné, že většinu slov vzniklých přejímáním (např. *серия, матч, шанс, гейм*) lze zařadit do skupiny sportovních slangismů či professionalismů, zatímco slova vzniklá morfologickými způsoby či původně ruská slova označují obecnější předměty či vlastnosti, tudíž je lze užít i v textech s jinou než sportovní tematikou.

Z celkového počtu 45 analyzovaných slov z Textu 2 jich bylo 24 lexikologického původu a 21 původu morfologického. Stejně jako v textu předchozím se zde vyskytuje

²⁸ s fonetickou alternací morfému (/к/ → /ч/)

²⁹ s fonetickou alternací morfému (/н/ → /ё/)

většina slov vzniklých sufixací (14), slova vzniklá prefixací byla 3, postfixací také 3 a bezafixálním způsobem 1.

Procentuální vyjádření jednotlivých slovotvorných způsobů v Textu 2 je následující: lexikologický způsob 53 %, sufixace 31 %, prefixace 7 %, postfixace 7 %, bezafixálním způsobem 2 %.

4.3 Text 3

Třetí analyzovaný úryvek (příloha C) pochází z publicistického webu *interfax.ru* (online). Jeho tématem je Evropská centrální banka a s ní spojená sféra ekonomie, financí atd.

Slovotvorná analýza tohoto textu je provedena v následující tabulce:

analyzované slovo	způsob vzniku	slovotvorný proces
базовый	база + -ов(ый)	sufixace
оставленный	оставить + -енн(ый)	sufixace
пресс-служба ³⁰	пресс- + служба	prefixace pomocí prefixoidu
ЕЦБ	<i>Европейский центральный банк</i>	zkracování
регулятор	регулировать + -ятор	sufixace
статданные	статистические данные	zkracování
предыдущий	пред- + идущий	prefixace
оценка	о- + цена + -к(а)	prefixálně-sufixální způsob
среднесрочный	средний + срок	kompozice
инфляционный	инфляция + онн(ый)	sufixace
ограничительный	ограничить + -тельн(ый)	sufixace

³⁰ tisková služba

финансовый	финансы + -ов(ый)	sufixace
сдерживать	с- + держивать	prefixace
спрос	спросить + 0	bezafixálním způsob
ослабление	ослабить + ениј(е)	sufixace
потребительский	потребитель + ск(ий)	sufixace
планировать	план + -ирова(ть)	sufixace
реинвестирование	реинвестировать + ниј(е)	sufixace

Tabulka 6 - Slovtvorná analýza Textu 3

Slova (*кредит, уровень, депозит, маржинальный, последний, риск, темп, рост, цена, PEPP, конец, год*) pochází z jiných jazyků, opět nejvíce z angličtiny. (Этимологические онлайн-словари русского языка, online)

Provedení slovtvorné analýzy tohoto textu bylo oproti textům předchozím o něco obtížnější, a to z důvodu nejednoznačného původu některých slov.

Na první pohled je jednoznačné, že slova vzniklá lexikologickými slovtvornými způsoby jsou v Textu 3 zastoupena méně než v textech předchozích. U slov vytvořených morfologicky zde nalézáme rozmanitější škálu různých slovtvorných způsobů.

Podobně jako v Textu 1 nacházíme i v tomto úryvku množství odborných termínů, tentokrát z oblasti ekonomiky. Narozdíl od zmíněného Textu 1 zde termíny (např. *регулятор, пресс-служба, реинвестирование*) vznikly ve většině slovtvornými způsoby morfologickými a nikoli lexikologickými. Je však nutno povšimnout si, že tato slova vznikla ze slov původně přejatých, tedy vniklých do ruštiny lexikologicky.

Z Textu 3 bylo analyzováno 30 slov, z toho jich 12 vzniklo lexikologicky, 10 sufixací, 3 prefixací, 2 zkracováním, 1 bezafixálním způsobem, 1 prefixálně-sufixálním způsobem 1 kompozicí.

Vyjádřeno procentuálně: lexikologické způsoby 40 %, sufixace 34 %, prefixace 10 %, zkracování 7 %, bezafixální způsob 3 %, prefixálně-sufixální způsob 3 %, kompozice 3 %.

4.4 Text 4

Analýzovaná ukázka z Textu 4 (příloha D) pochází z webu *Buro 24/7* (*buro247.ru*, online). Jako celá tato stránka je i text zaměřen na novinky ze sféry módního světa, a dá se tedy očekávat slovní zásoba spojená s tímto tématem.

Analýza slovo tvorby Textu 4 je provedena v tabulce:

analyzované slovo	způsob vzniku	slovo tvorný proces
досмотреть	до- + смотреть	prefixace
финальный	финал + н(ый)	suffixace
мужской	муж + -ск(ой)	suffixace
будущий	будет + -ущ(ий)	suffixace
определиться	определить + -ся	postfixace
кожаный	кожа + -ан(ый)	suffixace
меховой	мех + -ов(ый)	suffixace
воротник ³¹	ворота + -ник	suffixace
плавание	плавать + -ниj(е)	suffixace
сюрреалистичный	сюрреализм + -истичн(ый)	suffixace
вездесущий ³²	езде + сущий	kompozice
безкомпромиссный	без- + компромиссный	prefixace
стайл-трюки	стайл- + трюки	prefixace pomocí prefixoidu
многослойный ³³	много + слой	kompozice

³¹ límec

³² všudypřítomný

³³ vícevrstvý

СОЛЬНЫЙ	СОЛО + -Н(ЫЙ)	sufixace
высказывае	высказывать + -ниј(е)	sufixace

Tabulka 7 - Slovotvorná analýza Textu 4

Zbylá slova (*шоу, неделя, мода, тренд, сезон, коллекция, фаворит, капитан, дальний, классика, лицо, пальто, тренч, делать, элемент, образ*) pronikla do ruštiny přejímáním, tedy lexikologickým slovotvorným způsobem. (Этимологические онлайн-словари русского языка, online)

Slovní zásobu tohoto textu lze považovat za rozmanitou, jelikož jsou zde používány neobvyklé výrazy (např. *сюрреалистичный, безкомпромисный, тренч*), pojmy z oblasti módy (např. *воротник, многослойный коллекция*), ale i novotvary, jako je například slovo *стайл-трюк*.

Stejně jako v předchozích ukázkách se i zde vyskytují slova přejatá, ale celkový poměr jednotlivých slovotvorných způsobů u slov typických pro téma Textu 4 je vcelku vyvážený, tedy ani slovotvorné způsoby morfologické, ani lexikologické, na první pohled nepřevažují.

Znázorněno na číslech: z 32 analyzovaných slov jich 16 vzniklo způsoby lexikologickými, 10 sufixací, 3 prefixací a 2 kompozicí a 1 postfixací.

Vyjádřeno v procentech: lexikologické způsoby 50 %, sufixace 31 %, prefixace 10 %, kompozice 6 % a postfixace 3 %.

4.5 Text 5

Úryvek dalšího textu (příloha E) je z webové stránky *Autonews.ru* (online) a informuje o novinkách ze světa dopravy, konkrétně o nových pravidlech pro řidiče.

Text je slovotvorně rozebrán v následující tabulce:

analyzované slovo	způsob vzniku	slovotvorný proces
СПИСОК	списывать + -ОК	sufixace
изменение	изменять + -ениј(е)	sufixace

запустить	за- + пустить	prefixace
начало	начать + -л(о)	suffixace
важно	важный + -о	suffixace
ДТП	дорожно-транспортное происшествие	zkracování
непривычный	не- + привычный	prefixace
дорожный	дорога + н(ый) ³⁴	suffixace
водитель	водить + -тель	suffixace
видно	видный + -о	suffixace
zareкомендовать ³⁵	за- + рекомендовать	prefixace
устройство	устроить + ств(о) ³⁶	suffixace
поставить	по- + ставить	prefixace
скорость	скорый + -ость	suffixace
нарушитель	нарушить + тель	suffixace
ОСАГО	обязательное страхование автогражданской ответственности	zkracování
оплатить	о- + платить	prefixace
платный	платить + -н(ый)	suffixace

Tabulka 8 - Slovtvorná analýza Textu 5

Slova *очередной, эксперимент, автомобилист, год, знать, штраф, организация, движение, светофор, гораздо, лучше, случай, модель, сторона, пример,*

³⁴ s fonetickou alternací morfému (/г/ → /ж/)

³⁵ uvést se, ukázat se

³⁶ s fonetickou alternací morfému (/н/ → /й/)

*объектив, камера, система, полис*³⁷ pronikla do ruštiny lexikologicky, opět nejčastěji přejímáním. (Этимологические онлайн-словари русского языка, online)

Terminologie spojená s tématem textu, tedy dopravou (např. *ДТП, водитель, дорожный, ОСАГО, светофор*), je zde zastoupena z většiny slovy vzniklými morfologickými slovotvornými způsoby.

V Textu 5 bylo analyzováno celkem 37 slov, z toho jich bylo 19 vzniklých lexikologickými slovotvornými způsoby, 11 sufixací, 5 prefixací a 2 zkracováním.

Vyjádřeno procentuálně: lexikologický způsob 51 %, sufixace 30 %, prefixace 14 % a zkracování 5 %.

4.6 Text 6

Posledním analyzovaným úryvkem (příloha E) je text z webové stránky *it-world.ru* (online), který je tematicky zaměřen na nové technologie z oblasti výpočetní techniky.

Slovotvorná analýza Textu 6 je opět provedena v následující tabulce:

analyzované slovo	způsob vzniku	slovotvorný proces
появиться	по- + явиться	prefixace
российский	Россия + -ийск(ий)	sufixace
ИИ ³⁸	искусственный интеллект	zkracování
крупнейший	крупный + -ейш(ий)	sufixace
игрок	игра + -ок	sufixace
успешно	успешный + -о	sufixace
подготовка	подготовить + к(а)	sufixace
предварительный ³⁹	предварить + -тельн(ый)	sufixace
открытый	открыть + -т(ый)	sufixace

³⁷ pojistka, pojištění

³⁸ umělá inteligence

³⁹ předběžný

языковой	язык + -ов(ый)	sufixace
существенный	существо + -енн(ый)	sufixace
развёрнутый ⁴⁰	развернуть + -т(ый)	sufixace
защищённый	защитить + -ённ(ый) ⁴¹	sufixace
решение	решить + -ениj(e)	sufixace
задача	задать + ч(a)	sufixace
создание	создать + -ниj(e)	sufixace
помощник	помочь + -ник	sufixace

Tabulka 9 - Slovtvorná analýza Textu 6

Ostani slova (*год, статья, интеграция, сервис, API, компания, ответ, клиент, основа, шаблон, время, экспериментировать, большой, модель, контроль, результат, контур*⁴², *речь*) pronikla do ruštiny lexikologickými slovtvornými způsoby. (Этимологические онлайн-словари русского языка, online)

Slovní zásoba typická pro téma Textu 6, tedy odborné názvy ze sféry počítačové techniky, byla ve většině přejata z cizích jazyků (např. *сервис, API, шаблон, контур*).

Zajímavé je povšimnout si zkratky *ИИ*, označující současný trend ve světě technologií, a to umělou inteligenci. Pro tuto nedávno vzniklou reálii se mezinárodně (i v češtině) používá původní anglická zkratka AI (artificial intelligence). Ruština se však evidentně od tohoto trendu odklonila a vytvořila svoji zkratku, vzniklou z ruského překladu spojení *умелá интелigenсе*, tedy *искусственный интеллект*.

U slov vzniklých morfologicky je zřejmá převaha vzniku pomocí sufixace, a to ve větší míře než v rozbořech textů předchozích.

Z celkem 35 analyzovaných slov jich 18 vzniklo lexikologicky, 15 sufixací, 1 prefixací a 1 zkracováním.

⁴⁰ podrobný, extrahovaný

⁴¹s fonetickou alternací morfému (/т/ → /щ/)

⁴² obvod, okruh

Vyjádřeno v procentech: lexikologické slovtvorné způsoby 51 %, sufixace 43 %, prefixace 3 % a zkracování 3 %.

5 Výsledky analýz podle různých kritérií

V následujících podkapitolách jsou rozebrány výsledky výše provedených slovtvorných analýz podle různých kritérií. Poměry jednotlivých slovtvorných způsobů jsou nejprve vyjádřeny celkově (shrnutím ze všech rozebíraných textů), dále v jejich závislosti na tématech jednotlivých rozebíraných textů, v závislosti na různých slovních druzích a poslední podkapitola je zaměřena na to, jakými způsoby nejčastěji vznikají názvy pro nové reálie.

5.1 Celkové slovtvorné tendence

V níže uvedené tabulce jsou vyjádřeny poměry jednotlivých slovtvorných způsobů, a to celkově, syntézou ze všech analyzovaných textů.

Výsledky vychází z celkového počtu 217 analyzovaných slov a jsou vyjádřeny jak číselně, tak procentuálně (zaokrouhleně).

slovtvorný způsob	počet jednotek	procentuální poměr
lexikologické způsoby	109	50 %
sufixace	75	35 %
prefixace	16	7,2 %
zkracování	7	3,2 %
postfixace	4	1,8 %
kompozice	3	1,4 %
bezafixální způsob	2	0,9 %
prefixálně-sufixální způsob	1	0,5 %

Tabulka 10 - Celkové poměry slovtvorných způsobů v analyzovaných textech

Celkový poměr lexikologických a morfologických slovtvorných způsobů ve všech textech je velice vyvážený.

Z morfologických způsobů, které tuto práci zajímají více, je patrná většinová převaha slov vytvořených sufixací. V nemalém rozdílu 59 slov následuje prefixace, dále zkracování a v těsném závěsu všechny zbylé morfologické způsoby, tedy postfixace, kompozice, bezafixálním způsob a prefixálně-sufixální způsob.

Tvorbu několika slov, která vznikla sufixací, doprovázela tzv. fonetická alternace morfému neboli proměna hláskové skladby slovního základu. (Cvrček, 2015, s. 103)

Ze slovotvorných způsobů, zmíněných v kapitole 1.2, se v analyzovaných textech ani jednou nevyskytlo slovo vzniklé konverzí.

5.2 Slovotvorné tendence v závislosti na tématu textu

Výběr analyzovaných textů byl proveden tak, aby každý text pocházel z jiné webové publicistické stránky a byl jinak tematicky zaměřen, a to z toho důvodu, aby bylo možno zmapovat aktuální slovotvorné tendence v různých tematických oblastech.

V tabulce je uvedeno, jaké slovotvorné způsoby převažují v jednotlivých textech. Nejprve je vyjádřeno zastoupení slovotvorných způsobů lexikologických (LSZ) a potom to, jaký je poměr jednotlivých morfologických způsobů, tedy sufixace (S), prefixace (P), zkracování (Z), postfixace (PT), kompozice (K), bezafixální způsob (B) a prefixálně-sufixální způsob (PS). Údaje jsou vyjádřeny procentuálně.

text	téma	LSZ	S	P	Z	PT	K	B	PS
Text 1	geologie	51 %	38 %	3 %	8 %	-	-	-	-
Text 2	sport	53 %	31 %	7 %	-	7 %	-	2 %	-
Text 3	ekonomie	40 %	34 %	10 %	7 %	-	3 %	3 %	3 %
Text 4	móda	50 %	31 %	10 %	-	3 %	6 %	-	-
Text 5	auto	51 %	30 %	14 %	5 %	-	-	-	-
Text 6	IT	51 %	43 %	3 %	3 %	-	-	-	-

Tabulka 11 - Poměry slovotvorných způsobů v jednotlivých textech

Text 1 se se svým vědeckým tematickým zaměřením vyznačuje nejvyšším podílem zkratk ze všech textů, ačkoliv stejný počet slov vzniklých zkracování (tedy 2) se vyskytl

i v Textu 3. Vždy jedna zkratka se vyskytuje také v Textu 5 a Textu 6. Naopak v Textu 2 a Textu 4 se nevyskytují žádné. Důvodem by mohlo být, že témata těchto textů (sport a móda) nesouvisí s žádnou vědou, zatímco témata ostatních textů lze považovat za vědecká (geologie, ekonomie, dopravní a výpočetní technologie), a tudíž taková, pro něž jsou právě zkratky typické. Určíme-li typy všech sedmi zanalyzovaných zkratk, zjistíme, že slova *ИПНГ*, *ЕЦБ*, *ДТП* a *ИИ* jsou zkratky hláskového typu, slova *РАН* a *ОСАГО* jsou zkratky písmenného typu a slovo *статданные* je zkratka složená z části jednoho slova a celého druhého slova.

Text 2, zaměřený na sportovní tematiku, se vyznačuje nejvyšší četností slov vzniklých lexikologickými slovotvornými způsoby. Rozdíl oproti ostatním textům není tolik výrazný, ale znázorňuje, že právě v textech z oblasti sportu se vyskytuje mnoho slov, která byla do ruštiny přejata z jiných jazyků, zejména z angličtiny (např. *чемпионат*, *матч*, *зейм*).

Text 3, s tematickým zaměřením na ekonomii, je pravým opakem Textu 2. Slova v tomto textu byla pouze ze 40 % vytvořena lexikologickými způsoby a jedná se tedy o text, v němž se nachází nejvíce slov vytvořených slovotvornými způsoby morfologickými. Ty jsou zde také zastoupeny nejhojnější škálou svých typů, například se zde jako v jediném textu nachází slovo vzniklé prefixálně-sufixálním způsobem, a kromě postfixace zde nalézáme všechny ostatní morfologické slovotvorné způsoby.

Text 4, s módním tematickým zaměřením, se vyznačuje nejvyšším procentuálním zastoupením slov vzniklých kompozicí. Tato převaha však není příliš významná, jelikož v Textu 3 se vyskytuje pouze o 1 slovo vzniklé kompozicí méně. Určíme-li u všech tří nalezených kompozit jejich typ, zjistíme, že slova *среднесрочный* a *многослойный* jsou kompozita vlastní, podřadná a nepřímá, zatímco slovo *вездесущий* je kompozitem nevlastním, podřadným a přímým.

Text 5, tematicky zaměřený na automobilismus, se vyznačuje nejvyšší četností slov vzniklých prefixací. Největší rozdíl v této četnosti nacházíme mezi tímto textem a Texty 1 a 6. Ačkoliv je prefixace druhým nejčastějším morfologickým slovotvorným způsobem v našich analyzovaných textech, oproti vedoucí sufixaci je jeho výskyt ve všech textech, s výjimkou právě Textu 5, nižší o více jak 20 %.

Text 6, se zaměřením na IT tematiku, je ukázkou s nejvyšším počtem slov vzniklých sufixací. Převaha sufixace je zde značná, jelikož od Textu 5 s nejnižší četností sufixace je četnost v tomto textu vyšší o 13 %. Vysoké procentuální zastoupení sufixace je způsobeno především tím, že se v Textu 6 vyskytuje pouze po jenom slově vzniklém prefixací a zkracováním, a nevyskytují se zde slova vzniklá jinými morfologickými slootovými způsoby.

Shrneme-li poznatky analýzy toho, má-li téma textu vliv na aktuální slootovné tendence, lze konstatovat, že rozdíly v poměrech slootovných způsobů v textech s různými tématy nejsou nijak razantní. Ve všech případech jsou vyrovnány poměry slootovných způsobů lexikologických a morfologických, z těch morfologických vždy převažuje sufixace, následuje prefixace a zbylé způsoby nejsou procentuálně zastoupeny na tolik, aby se z jejich frekvence výskytu daly dělat konkrétnější závěry.

5.3 Slootovné tendence v závislosti na slovním druhu

V této podkapitole je analyzováno, pomocí jakých slootovných způsobů vznikají různé slovní druhy. V textech byla analyzována podstatná jména, přídavná jména, slovesa a příslovce.

V první tabulce jsou uvedeny poměry těchto čtyř analyzovaných slovních druhů.

slovní druh	počet jednotek	procentuální poměr
podstatná jména	124	57 %
přídavná jména	47	22 %
slovesa	32	15 %
příslovce	14	6 %

Tabulka 12 - Poměry slovních druhů v textech

Z tabulky vyplývá, že nejvíce zastoupeným slovním druhem v analyzovaných textech byla podstatná jména, která se vyskytovala ve 124 případech a tvoří tak 57 % všech analyzovaných slov. Druhým nejpočetnějším slovním druhem byla přídavná jména se 47 jednotkami, a ta tvoří 22 % všech analyzovaných slov. Dále slovesa, která se vyskytovala

ve 32 případech, tvoří 15 % analyzovaných slov. Nejméně pak bylo příslovčí, konkrétně 14 a tvoří tak 6 % ze všech 217 analyzovaných slov.

Druhá tabulka ukazuje procentuální podíly slovtvorných způsobů u jednotlivých slovních druhů, tedy zda vznikly lexikologickými slovtvornými způsoby (LSZ), sufixací (S), prefixací (P), zkracováním (Z), postfixací (PT), kompozicí (K), bezafixálním (B) nebo prefixálně-sufixálním (PS) způsobem.

slovní druh	LSZ	S	P	Z	PT	K	B	PS
podstatná jména	70 %	21 %	1,7 %	5,7 %	-	-	0,8 %	0,8 %
přídavná jména	15 %	72 %	6,5 %	-	-	6,5 %	-	-
slovesa	37,5 %	12,5 %	34,5 %	-	12,5 %	-	3 %	-
příslovce	21,5 %	78,5 %	-	-	-	-	-	-

Tabulka 13 - Poměry slovtvorných způsobů u různých slovních druhů

U podstatných jmen je zřejmá převaha jejich tvorby pomocí lexikologických slovtvorných způsobů, kterými v analyzovaných textech vznikla v 70 %, tedy ve velké převaze oproti ostatním slovním druhům. Naopak je patrná velice nízká četnost podstatných jmen vzniklých prefixací, přičemž je tento slovtvorný způsob zastoupen o více jak 30 % méně než například u sloves. Podstatná jména z textů jsou také jediným slovním druhem, který vzniká za pomoci zkracování a prefixálně-sufixálního způsobu.

Zaměříme-li se, z jakého slovního druhu podstatná jména vytvořená morfologickými slovtvornými způsoby nejčastěji vznikají, je to ve většině případů ze sloves.

Přídavná jména vznikala ze všech slovních druhů nejméně často lexikologickými slovtvornými způsoby, naopak oproti slovesům a podstatným jménům vidíme vysokou četnost slov vzniklých sufixací. Přídavná jména jsou jediným slovním druhem, který v analyzovaných textech vznikl kompozicí neboli skládáním.

Přídavná jména vzniklá morfologickými slovtvornými způsoby pochází ve většině případů z podstatných jmen a dále také ze sloves.

Slovesa jsou slovním druhem, který vznikl z velké části prefixací, a to téměř ve stejném poměru jako lexikologickými slovtvornými způsoby. Značný je taky počet sloves

vzniklých postfixací a nápadná jsou také 3 % sloves vzniklých bezafixálním způsobem. Slovesa jsou zároveň tím analyzovaným slovním druhem, který nejméně vzniká sufixací, tedy obecně nejfrekventovanějším morfologickým slovtvorným způsobem.

Slovesa nejčastěji vznikají z jiných sloves, a to pouhým přidáním prefixu či postfixu.

Celkově nejméně zastoupená příslovce jsou v největším poměru ze všech slovních druhů vytvořena sufixací, což je u nich i zároveň jediný morfologický slovtvorný způsob.

Příslovce v analyzovaných textech vznikla vždy pouze z přídavných jmen.

5.4 Slovtvorné tendence v názvech nových reálií

V moderním světě, kde se vše neustále vyvíjí, vzniká mnoho nových reálií, pro které se v jazyce musí najít nějaký název. V této podkapitole se na základě výsledků analýzy šesti současných publicistických textů zaměříme na to, pomocí jakých slovtvorných způsobů tyto názvy nových reálií nejčastěji vznikají.

Slov, která lze označit jako názvy nových reálií, se v textech neobjevilo příliš mnoho. Do této skupiny lze zařadit slova *пресс-служба*, *реинвестирование*, *маржинальный*, *стайл-трюки*, *полис*, *ИИ*, *интеграция*, *API*, *клиент* a *контур*.

Hned na první pohled je patrné, že každé z vybraných slov má původ v jiném než ruském jazyce.

Slova *пресс-служба* a *стайл-трюки* vznikla prefixací. Nikoliv však prefixací klasickou, ale za pomoci prefixoidu, jehož základ je v cizím jazyce. Konkrétně prefixoid *пресс-* pochází z francouzského *presser*, nesoucí význam *tisknout*. Prefixoid *стайл-* pochází zase z angličtiny, konkrétně ze slova *style*, tedy ve významu *styl*, *stylový*. Zvláštností těchto slov je, že k nim připojený prefixoid se píše pomocí spojovníku. (Этимологические онлайн-словари русского языка, online)

Slovo *реинвестирование* vzniklo za pomoci sufixace ze slova *реинвестировать*, které zase vzniklo prefixací z přejatého slova *инвестировать*.

Zkratka *ИИ*, vznikla ze slovního spojení *искусственный интеллект*. I toto spojení však pochází z cizího jazyka. Dostalo se totiž do ruštiny doslovným překladem anglického spojení *artificial intelligence*. Toto slovo by se tedy dalo teoreticky zařadit do skupiny kalků.

Vidíme tedy, že ač tyto názvy nových reálií vznikly morfologickými slovtvornými způsoby, jejich původ je cizojazyčný.

Ostatní názvy nových reálií se dostaly do ruštiny přejímáním, tedy lexikologickým způsobem slovtvorby.

Slova *маржинальный*, *интеграция* a *клиент* pochází z latiny, slova *полис* (ve významu pojištění) a *контур* pochází z francouzštiny a zkratka API je přejímkou z angličtiny a znamená *application programming interface* (tedy *rozhraní pro programování aplikací*). Zvláštností tohoto slova je, že v písemné formě se nepřepisuje do azbuky.

Souhrnně tedy lze říci, že názvy pro nové reálie vznikají v ruštině rozličnými způsoby, ve kterých jednoznačně převažuje přejímání. Názvy, které vznikají morfologickými slovtvornými způsoby, pak mají přejatou alespoň část nebo jsou odvozena ze slova původně přejatého.

6 Porovnání výsledků s jinými výzkumy

V následujících podkapitolách jsou výsledky výše uvedené slovtvorné analýzy šesti současných publicistických textů srovnány s jinými výzkumy současných slovtvorných tendencí, které byly rozebrány v kapitole 3 teoretické části této práce, tedy s výzkumy Petruchinové (2017, online), Raciburské (2009, online) a Ravilovové (2021, online).

6.1 Porovnání výsledků s výzkumem Petruchinové

Petruchinová (2017, online) ve svém článku zmiňuje především tvorbu nových slov pomocí mezinárodních afixů a afixoidů. Naše slovtvorná analýza textů se však s těmito slovtvornými způsoby téměř nesetkala, konkrétně byla analyzována pouze dvě slova vzniklá pomocí prefixoidu (*пресс-служба*, *стайл-трюки*).

Slova s prefixoidem *апм-*, která byla základem Petruchinové (2017, online) experimentu, takajícího se jejich vysoké četnosti v současných textech, nebyla v našich analýzách zaznamenána.

Jako základ k pojmenování nových reálií považuje Petruchinová (2017, online) kompozici spojenou s přejímáním. Ani jedno z námi analyzovaných slov však nevzniklo ani kompozicí ze dvou přejatých slov, ani spojením anglicismu s ruským slovem.

Petruchinovou (2017, online) zmiňované přejímání celých slovtvorných hnízd nelze z našich analýz potvrdit ani vyvrátit.

6.2 Porovnání výsledků s výzkumem Raciburské

Raciburská (2009, online) zmiňuje četnost slov, vzniklých pomocí přejatých sufixů, jako jsou *-инг*, *-изащ(я)*, *-изм*. Slovtvorbu pomocí těchto sufixů naše analýza nezaznamenala.

Vzhledem k tomu, že všechny námi analyzované texty byly psány spisovným ruským jazykem, nelze v nich hledat novotvary vzniklé pomocí sufixů *-ик*, *-ишк-*, *-ц(о)*, *-онок*, *-лк(а)*, *-ловк(а)*, *-и(ть)*, *-к(а)* nebo *-щик*, které zmiňuje Raciburská (2009, online) a které jsou součástí hovorové podoby ruského jazyka.

6.3 Porovnání výsledků s výzkumem Ravidlové

Ani tzv. slova-kentaury, ani žádné slovtvorné procesy založené na grafických hrách, na které ve svém článku upozorňuje Ravidlová (2021, online), nebyly v námi analyzovaných textech nalezeny.

Ravidlovou (2021, online) zmiňované množství zkratk lze zaznamenat i v našich výsledcích. Konkrétně byly analyzovány zkratky různých typů i různých tematických zaměření, například z oblasti vědy (*ИПНГ*, *РАН*), ekonomiky (*ЕЦБ*) a dalších.

Ravidlová (2021, online) dále poukazuje na slovtvorbu prostřednictvím nahrazení písmena nebo slabiky číslicí, na žargonizaci či na substantivizaci. Ani jeden z těchto slovtvorných způsobů se v naší analýze nevyskytl, a to především z důvodu spisovného charakteru analyzovaných textů.

Návrat zastaralých slov a neproduktivních afixů je také jedním ze současných slovtvorných trendů podle Ravidlové (2021, online). Vzhledem k tomu, že tyto způsoby jsou spíše lexikologického rázu a jejich analýza je komplikovanější, nebyly v této práci analyzovány.

S celkovou tezí porovnávaných článků, která se přiklání k tomu, že na současné slovtvorné tendence má velký vliv anglický jazyk a přejímání, lze na základně slovtvorné analýzy šesti současných publicistických textů v praktické části této práce souhlasit.

Předpoklad, že z morfologických slovtvorných způsobů se současná slovtvorba setkává především s kompozicí a zkracováním, však analýzy textů vyvrátily. Ačkoliv tyto dva slovtvorné způsoby tvoří určitou část aktuálních slovtvorných metod, oproti vedoucí afixaci (konkrétně sufixaci) je jejich četnost značně nižší.

Závěr

Bakalářská práce se zabývá aktuálními slovotvornými tendencemi v současném ruském jazyce. Hlavním cílem práce bylo zanalyzovat vybraná slova z několika ruských internetových publicistických textů a vytvořit přehled o tom, kterými, zejména morfologickými, slovotvornými způsoby slova v současných textech vznikají nejčastěji a kterými naopak méně často.

Teoretická část byla věnována charakteristice a dělení lexikologických a morfologických slovotvorných způsobů s následným objasněním rozdílu mezi slovotvorným a morfematickým rozborem. Dále bylo zmapováno obohacování ruské slovní zásoby v historickém kontextu a vysvětleno rozdělení slovní zásoby podle jejího původu. V závěru teoretické části byly zmíněny výsledky tří jazykových analýz, které taktéž zkoumaly aktuální slovotvorné tendence v ruštině.

V praktické části práce byla zanalyzována podstatná jména, přídavná jména, slovesa a příslovce z hlediska jejich vzniku, a to v šesti publicistických textech s různým tematickým zaměřením. Analyzována byla především ta slova, která vznikla morfologickými slovotvornými způsoby. Výsledkem těchto analýz byly poměry jednotlivých slovotvorných způsobů, které byly vyjádřeny celkově ze všech textů, na základě témat jednotlivých textů, na základě jednotlivých slovních druhů a na základě tvorby názvů nových reálií.

Tyto výsledky zjistily, že analyzovaná slova vznikla v polovině případů lexikologickými a v polovině morfologickými slovotvornými způsoby, přičemž z morfologických způsobů jednoznačně převažuje sufixace. Po ní následovala prefixace, zkracování a další způsoby.

Syntéza výsledků na základě tématu textu přinesla to, že až na zanedbatelné rozdíly se poměry slovotvorných způsobů u jednotlivých textů téměř neliší.

Co se týká kritéria slovních druhů, bylo zjištěno, že podstatná jména a slovesa vznikají nejčastěji lexikologickými slovotvornými způsoby a přídavná jména s příslovcí nejčastěji sufixací. Významným morfologickým způsobem u sloves je také prefixace.

Analýza slovotvorby názvů nových reálií zjistila, že tyto názvy vznikají rozličnými způsoby, nejčastěji však lexikologickými způsoby, a to nejvíce přejímáním z cizích jazyků.

V závěru praktické části bylo provedeno srovnání našich výsledků s výsledky výzkumů zmíněných v teoretické části práce. Ačkoliv bylo předpokládáno, že výsledky se budou shodovat či budou alespoň podobné, srovnání tento předpoklad vyvrátilo a očekávání, že z morfologických slootovorných způsobů bude převažovat kompozice a zkracování, se nenaplnilo.

Резюме

Основной целью бакалаврской работы является анализ словообразовательных тенденций в современном русском языке.

Бакалаврская работа разделена на теоретическую и практическую части. Теоретическая часть посвящена особенностям словообразования и описанию отдельных способов образования новых слов и обогащения словарного запаса современного русского языка в целом.

В практической части работы представлены результаты лингвистического анализа интернет-публицистических текстов с точки зрения способов образования новых слов в этих текстах с акцентом на морфологические способы словообразования.

В результате этого анализа выявлены пропорции отдельных словообразовательных способов, выраженных в целом из всех текстов, на основе тематики отдельных текстов, на основе отдельных частей речи и на основе создания названий новых реалий.

В результате установлено, что анализируемое слово в половине случаев было образовано лексикологическими способами словообразования, а в половине случаев – морфологическими способами словообразования, причем среди морфологических способов явно преобладает суффиксация. За ней последовали префиксация, сокращение и другие методы.

Синтез результатов по теме текста показал, что, за исключением незначительных различий, пропорции словообразовательных способов в отдельных текстах практически не различаются.

По критерию частей речи установлено, что имена существительные и глаголы образуются чаще всего лексикологическими способами словообразования, а имена прилагательные с наречиями чаще всего суффиксацией. Префиксация также является важным морфологическим способом глаголов.

Анализ словообразования названий новых реалий установил, что эти названия создаются различными способами, но чаще всего лексикологическими способами и конкретно большей частью заимствованием из иностранных языков.

В конце практической части было проведено сравнение наших результатов с результатами других словообразовательных исследований. Хотя предполагалось, что результаты будут совпадать или по крайней мере окажутся близкими, сравнение опровергло это предположение и ожидание преобладания композиции и сокращения среди морфологических способов словообразования не оправдалось.

Seznam použitých informačních zdrojů

české zdroje:

ARKANHELSKA, A. M. a V. SLOVÁK. Morfologija sovremennogo ruskogo jazyka v sopostavlenii s češškim: Morfologie současné ruštiny ve srovnání s češtinou. 1-e izdanije. Olomouc: izdano Izdatel'stvom Olomouckogo Universiteta, 2017. ISBN 978-80-244-5249-4.

CVRČEK, V. Mluvnice současné češtiny. Vydání druhé. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2812-7.

ČERMÁK, F. Morfématika a slovtvorba češtiny. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7422-146-0.

Pravidla českého pravopisu. 3. opr. vyd. Olomouc: Fin Publishing, 2003. ISBN 80-86002-52-7.

české internetové zdroje:

JELÍNEK, M. (2017): ZKRATKA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 28.03.2023]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/ZKRATKA>

KONEČNÝ, J. Морфология современного русского литературного языка: введение и глагол. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2020. ISBN 978-80-7603-250-7. [cit. 28.03.2023]. Dostupné z: <https://cuni.futurebooks.cz/detail-knihy/36-morfologiya-sovremennogo-ruskogo-literaturnogo-yazyka-vvedenie-i-glacol-morfologie-soucasneho-ruskeho-spisovneho-jazyka-uvod-sloveso>

MARTINCOVÁ, O. (2017): AFIXOID. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. URL: <https://www.czechency.org/slovník/AFIXOID> (poslední přístup: 11. 11. 2023)

MARTINCOVÁ, O. Na okraj konkurence slovtvorných prostředků (U příležitosti životního jubilea M. Dokulila). Slovo a slovesnost. 1997, 58(3), 161-164. ISSN 2571-0885. [cit. 28.03.2023]. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3739>

ROZBOUDOVÁ, L. Лексикология современного русского литературного языка: введение и семасиология. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2021 [cit. 2023-09-18]. ISBN 978-80-7603-315-3. Dostupné z: <https://cuni.futurebooks.cz/book/leksikologiya-sovremennogo-russkogo-literaturnogo-yazyka-vvedenie-i-semasiologiya/?/%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%BA%D0%B0/>

ROZBOUDOVÁ, L. Лексикология современного русского литературного языка: онемасиология, классификация словарного запаса русского языка, фразеология. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2022. ISBN 978-80-7603-367-2. [cit. 2023-09-18]. Dostupné z: <https://cuni.futurebooks.cz/book/leksikologiya-sovremennogo-russkogo-literaturnogo-yazyka-onomasiologiya-klassifikaciya-slovarnogo-zapasa-russkogo-yazyka-frazeologiya/?/%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%BA%D0%B0/>

ruské zdroje:

ДИБРОВА, Е. И., Л. Л. КАСАТКИН, Н. А. НИКОЛИНА а И. И. ЩЕБОЛЕВА. Современный русский язык: Теория. Анализ языковых единиц: учебник для студ. высш. учеб. заведений. В 2 ч.. Часть 1. 2-е изд. испр. и доп. Москва: Издательский центр «Академия», 2006. ISBN 5-7695-2609-2.

ЛЕКАНТ, П. А. Современный русский литературный язык. 3. изд., испр. и доп. Москва: Высшая школа, 1996, 461 с. ISBN 5-06-003021-0.

РОЗЕНТАЛЬ, Д. Э., И. Б. ГОЛУБ а М. А. ТЕЛЕНКОВА. Современный русский язык. 12-е изд. Москва: Айрис-пресс, 2013. ISBN 978-5-8112-4846-9.

ruské internetové zdroje:

АНИИСИМОВА, Е. А. (2012). Морфемика. Словообразование [online]. Гродно: ГрГУ им. Я. Купалы. [cit. 28.03.2023]. Dostupné z: https://ebooks.grsu.by/morph_slovo/

Большая российская энциклопедия - электронная версия. [online]. Copyright © [cit. 28.03.2023]. Dostupné z: <https://old.bigenc.ru/linguistics/text/4045832>

Грамота © Грамота.ru, 2000 – 2023 (online) (cit. 27. 01. 2023). Dostupné z: <https://gramota.ru/>

Морфемный разбор онлайн, разбор слов по составу. 2015—2024 â morphemeonline.ru. [online] [cit. 27. 1. 2024]. Dostupné z: <https://morphemeonline.ru/>

ПЕТРУХИНА, Е. В. АКТУАЛЬНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В РУССКОМ СЛОВООБРАЗОВАНИИ И ГЛОБАЛИЗАЦИЯ. In: РУССКИЙ ЯЗЫК В ПОЛИКУЛЬТУРНОМ МИРЕ: материалы 1 Международного симпозиума. Симферополь: Общество с ограниченной ответственностью «Издательство Типография «Ариал», 2017, s. 179-186. Dostupné také z: <https://istina.msu.ru/publications/article/61473046/>

РАВИЛОВА, Л. Ф. СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РУССКОГО СЛОВООБРАЗОВАНИЯ. Цифровая наука. 2021, џ. 9 - 1, s. 30-40. ISSN 2713-2188. Dostupné také z: <https://cyberleninka.ru/article/n/sovremennye-tendentsii-russkogo-slovoobrazovaniya>

РАЦИБУРСКАЯ, Л. Специфика словообразовательных процессов в современном русском языке. Opera Slavica. 2009, roč. 19, џ. 2, s. 1-10. ISSN 2336-4459. Dostupné také z: <https://digilib.phil.muni.cz/cs/handle/11222.digilib/117051>

Фразеологический словарь русского литературного языка [online] [cit. 11. 11. 2023]. Dostupné z: <https://rus-phraseology-dict.slovaronline.com/search?s=%D0%BF%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%82%D1%80%D0%BE%D1%81%D0%B8%D1%82%D1%8C+%D0%B8+%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%81%D0%B8%D1%82%D1%8C>

Этимологические онлайн-словари русского языка. © 2024 lexicography.online. [online] [cit. 27. 1. 2024]. Dostupné z: <https://lexicography.online/etymology/>

zdroje obrázků:

Obrázek 1 – Словообразовательный разбор слова. Как делать?. Skysmart — онлайн-школа для детей и подростков [online]. Copyright © Skysmart, [cit. 03.04.2023]. Dostupné z: <https://skysmart.ru/articles/russian/slovoobrazovatelnyj-razbor-slova>

Obrázek 2 – Морфемный разбор - что это такое? Skysmart — онлайн-школа для детей и подростков [online]. Copyright © Skysmart, [cit. 19.09.2023]. Dostupné z: <https://skysmart.ru/articles/russian/morfemnyj-razbor>

zdroje tabulek:

Tabulka 1 – Приставки в русском языке — значение, таблица и примеры. Skysmart — онлайн-школа для детей и подростков [online]. Copyright © Skysmart, [cit. 03.04.2023]. Dostupné z: <https://skysmart.ru/articles/russian/pristavki>

Tabulka 2 – Значения суффиксов / Суффикс / Морфемный разбор / Справочник по русскому языку для начальной школы. Главная budu5.com [online]. Copyright © budu5.com, 2023 [cit. 03.04.2023]. Dostupné z: <https://budu5.com/manual/chapter/76>

Tabulka 3 – РОЗЕНТАЛЬ, Д. Э., И. Б. ГОЛУБ а М. А. ТЕЛЕНКОВА. Современный русский язык. 12-е изд. Москва: Айрис-пресс, 2013. ISBN 978-5-8112-4846-9.

zdroje analyzovaných textů:

Text 1 – Взрываются изнутри. Дано новое объяснение появлению ямальских кратеров. РИА Новости [online]. [cit. 2024-01-26]. Dostupné z: <https://ria.ru/20240126/kratery-1923488391.html>

Text 2 – ПАНОВ, Д. Дерзкий теннисист растерзал Джоковича на Australian Open. Как же жалко великого серба!. Sportbox.ru [online]. [cit. 2024-01-28]. Dostupné z: https://news.sportbox.ru/Vidy_sporta/Tennis/spbnews_NI2009140_Derzkij_tennisist_rasterzal_Dzhokovicha_na_Australian_Open_Kak_zhe_zhalco_velikogo_serba

Text 3 – ЕЦБ сохранил все три ключевые процентные ставки на прежнем уровне. Interfax [online]. [cit. 2024-01-28]. Dostupné z: <https://www.interfax.ru/business/941928>

Text 4 – ШЕВЧЕНКО, О. Итоги Недели мужской моды в Милане и Париже осень-зима 2024 — новое и красивое. Buro 24/7 [online]. [cit. 2024-01-30]. Dostupné z: <https://www.buro247.ru/fashion/trends/22-jan-2024-menswear-fall-winter-2024-trends.html>

Text 5 – РАСПОПОВА, А. Новый штраф с камер и другие светофоры: что изменили для водителей. Autonews.ru [online]. [cit. 2024-02-02]. Dostupné z: <https://www.autonews.ru/news/65b2649c9a79470572915cd4>

Text 6 – ЧУПАЛОВ, А. ИИ как конкурентное преимущество в развитии компаний. It-world.ru [online]. [cit. 2024-02-02]. Dostupné z: <https://www.it-world.ru/it-news/market/213374.html>

Seznam obrázků

Obrázek 1 – Příklad slovotvorného rozboru v ruštině (online)	16
Obrázek 2 – Příklad morfematického rozboru v ruštině (online).....	16

Seznam tabulek

Tabulka 1 – Dělení předpon v ruštině (online).....	12
Tabulka 2 – Slovesné přípony v ruštině (online).....	13
Tabulka 3 – Skupiny slov ve slovní zásobě současné ruštiny (Розенталь et al., 2013, s. 60)	17
Tabulka 4 - Slovotvorná analýza Textu 1	27
Tabulka 5 - Slovotvorná analýza Textu 2.....	29
Tabulka 6 - Slovotvorná analýza Textu 3.....	31
Tabulka 7 - Slovotvorná analýza Textu 4.....	33
Tabulka 8 - Slovotvorná analýza Textu 5.....	34
Tabulka 9 - Slovotvorná analýza Textu 6.....	36
Tabulka 10 - Celkové poměry slovotvorných způsobů v analyzovaných textech	37
Tabulka 11 - Poměry slovotvorných způsobů v jednotlivých textech	38
Tabulka 12 - Poměry slovních druhů v textech.....	40
Tabulka 13 - Poměry slovotvorných způsobů u různých slovních druhů	41

Seznam příloh

Příloha A: Text 1 – Взрываются изнутри. Дано новое объяснение появлению ямальских кратеров. (РИА Новости, online)

Příloha B: Text 2 – Дерзкий теннисист растерзал Джоковича на Australian Open. Как же жалко великого серба! (Панов, Sportbox.ru, online)

Příloha C: Text 3 – ЕЦБ сохранил все три ключевые процентные ставки на прежнем уровне. (Interfax, online)

Příloha D: Text 4 – Итоги Недели мужской моды в Милане и Париже осень-зима 2024 — новое и красивое. (Шевченко, Buro 24/7, online)

Příloha E: Text 5 – Новый штраф с камер и другие светофоры: что изменили для водителей. (Распопова, Autonews.ru, online)

Příloha F: Text 6 – ИИ как конкурентное преимущество в развитии компаний. (Чупалов, it-world.ru, online)